

MARTA KACZMARCZYK (REDA)

BIBLIJNY OBRAZ MARII MAGDALENY W INTERPRETACJI UKRAIŃSKIEJ POETKI PRZEŁOMU XIX I XX WIEKU ŁESIA UKRAINKI

Wybitna poetka ukraińska, przedstawicielka tzw. wczesnego modernizmu ukraińskiego – Łesia Ukrainka (1871-1913) zapisała się w historii literatury ukraińskiej jako autorka bogatej i różnorodnej twórczości poetyckiej, ale przede wszystkim jako twórczyni nowego dramatu ukraińskiego, w którym przeważały nie tylko nowe formy czy obrazy, ale przede wszystkim nowy sposób ich odczytania i autorskiej interpretacji. Wśród obrazów i motywów, które wystąpiły w twórczości autorki, niejednokrotnie pojawiają się postacie, których intertekstualną matrycę odnajdujemy w Piśmie Świętym zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu. Ponadto pojawiają się w twórczości poetki również sceny z życia pierwszych chrześcijan. Sama obecność tych narratywów w twórczości pisarki nie stanowi niczego nadzwyczajnego, gdyż poszukiwanie źródeł inspiracji właśnie w Biblii – jak potwierdza historia kultury, w tym literatury – stanowiło zjawisko dość popularne wśród twórców różnych epok, okresów literackich, którzy w tej skarbnicy mądrości usiłowali poszukiwać prawdy o człowieku i świecie. Obecność oraz oddziaływanie Biblii na kulturę i literaturę naszego, europejskiego kręgu kulturowego są bowiem tak szerokie, że – jak twierdzi Zygmunt Kubiak – „nie można dla niej znaleźć żadnej analogii w dziejach ludzkiej kultury”¹. Wielkie bogactwo stylu, metaforyki, rytmiки składni, liczne motywy, obrazy, schematy fabularne, które można nazwać mianem archetypowych, nawet gatunki biblijne

---

DR MARTA KACZMARCZYK (REDA) – adiunkt Katedry Literatury Ukraińskiej w Instytucie Filologii Słowiańskiej KUL; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, e-mail: mreda@kul.pl.

¹ Z. K u b i a k, *Poezja Biblii*, „Znak” 1960, nr 68–69, s. 182.

(przypowieść, apokryf, kazanie itp.) przenikają całą literaturę europejską, tworząc – jak stwierdził Stefan Sawicki – „obowiązujące [literaturę europejską – M.K.] pole tematyczne”². Przy czym „wpływ Pisma świętego – jak zauważa Janusz Ossowski – nie kończy się tylko na podejmowaniu pewnych wątków tematycznych, postaci, nie ogranicza się jedynie do sfery języka, sposobu obrazowania – ale narzuca konkretny, całościowy sposób widzenia Boga, człowieka, historii; odkrywa sensowność i celowość świata”³. Poszerzanie tekstu Biblii przez liczne do niej nawiązania jako do źródła jedynej prawdy o człowieku w jego wymiarze doczesnym i wiecznym stanowiło – zdaniem Sawickiego – swego rodzaju obowiązek stojący przed literaturą⁴.

Obecność Biblii w sferze literatury przyjmuje postać różnopoziomowych transformacji pre-tekstu biblijnego. „Można – jak podkreśla Ryszard Montusiewicz – mówić o parafrazie, [...] a więc o traktowaniu *Biblii* jako uniwersalnego wzorca tekstu poetyckiego, można pokazać różne sposoby i poziomy stylizacji, ujawnić fakty przejęcia fabuł biblijnych, wątków, topiki, obrazowania, rozwiązań gatunkowych, struktur językowo-stylistycznych”⁵.

W perspektywie kolejnych interpretacji Biblii, podejmowanych przez następujące po sobie pokolenia twórców, szczególne miejsce zajmuje literatura modernistyczna, w której obserwujemy rezultaty radykalnej jej recepcji, mającej miejsce w modernizmie. Biblia w świadomości i praktyce wielu twórców była odczytywana i interpretowana z określonej perspektywy: jako Święta Księga niosąca silne oddziaływanie religijne lub jako dzieło sztuki danej kultury religijnej, co pozwalało na utrzymanie dystansu, traktowanie jej jako źródła inspiracji. Na przełomie XIX i XX wieku zdecydowanie przeważała lektura krytyczna Biblii, co stanowiło przeciwwagę dla utrwalonej postawy pokory wobec wykładni tekstu biblijnego, dokonywanej przez Kościół katolicki. „Moderniści – jak słusznie podkreśla Wojciech Kaczmarek – mieli ambicje napisania «nowej biblii», zawierającej nowe znaczenia takich pojęć, jak: Bóg, Chrystus, Duch Święty, raj, niebo, szczęście etc”⁶.

---

² *Biblia a literatura. Wprowadzenie do obrad*, [w:] *Biblia a literatura*, red. S. Sawicki, J. Gotfryd, Lublin 1986, s. 8.

³ *Romantyczna lektura Biblii. „Książd Marek” J. Słowackiego i „Trzy myśli” Z. Krasińskiego – dwa sposoby odczytania Biblii (Na tle wybranych problemów epoki)*, [w:] *Biblia a literatura...*, s. 283.

⁴ Dz. cyt., s. 8.

⁵ *Biblia w „ogrodzie mistycznym”. Uwagi o poezji Kaspra Twardowskiego*, [w:] *Biblia a Literatura...*, s. 190.

⁶ *Złamane pieczęcie księgi. Inspiracje biblijne w dramaturgii Młodej Polski*, Lublin 1999, s. 300.

Wypełniające przełom wieków XIX i XX pesymizm i zwątpienie, modne postawy dekadencjne, poczucie schyłkowości, katastrofizm, nihilizm odbiły się na literaturze powstałej w tym okresie, w tym kontekście również na interpretacji (odbiorze) Biblii. Obrazy biblijne – jak twierdzi Joanna Jędrusiak – zostały przekształcone w „dolinę łez i cierpienia”⁷. Świat Starego i Nowego Testamentu został odwrócony do góry nogami. Pozbawiono Boga jego boskości, obwiniono za wszelkie zło tego świata, będące wynikiem braku doskonałości aktu stworzenia. Niemożność oparcia się pokusie grzechu przez kolejnych przedstawicieli rodu ludzkiego nie była jednoznacznie potępiana. Winą za grzech Ewy czy Kaina obarczano Boga, który okazał się niedoskonałym stwórcą. Moderniści pozbawiają atrybutów boskości postać Chrystusa. Zakwestionowana zostaje zbawcza moc „krzyża”, wiara w Zmartwychwstanie. Dużą rolę w tym kontekście odegrała praca Ernesta Renana *Życie Jezusa* (1863), którą zaczytywali się twórcy w drugiej połowie XIX wieku. Renan twierdził, że boskość Jezusa jest dziełem Jego uczniów, którzy deifikowali Jego postać dla potrzeb chrześcijaństwa. Takie podejście do postaci Jezusa Chrystusa kontynuowali moderniści, kwestionowali zarówno boskość, jak i boski akt zbawienia. W takim kluczu interpretacyjnym mieści się zaproponowany przez poetkę ukraińską narratyw związany z obrazem Marii Magdaleny (Miriam) z poematu dramatycznego *Одержима (Opętana)*.

Łesia Ukrainka należała do grona twórców, którzy gruntownie przygotowali się do każdego podejmowanego tematu. Jeżeli chodzi o Biblię, to można sądzić, że doskonale orientowała się w tej tematyce. Warto w tym miejscu przypomnieć, że poetka zajmowała się pracą nad tłumaczeniem wybranych, polecanych przez wuja Mychajła Drahomanowa fragmentów Biblii. Często poświęcała się lekturze Świętej Księgi, w której – jak sama pisała – „В Біблії окрім всього іншого, маса дикої грандіозної поезії, і мені скучно, коли я довго її не читаю”⁸. Ponadto Łesia Ukrainka знаła i studiowała wspomnianego wyżej Renana: „Останні дні я завзято читаю Ренана і все odkриваю Америки для себе [...]”⁹. Poetka nie pozostawała jednak bezkrytyczna wobec tego „nowego proroka”, co wyraziła w liście do wuja: „[...] здається мені Ренан даремне так нехтує неканонічними євангеліями і всякими апокрифами, се, певне, його католі-

⁷ Motyw Judasza w dramacie *Młodej Polski*, [w:] *Dramat biblijny Młodej Polski*, red. S. Kruk, Wrocław 1992, s. 194.

⁸ List do M. Drahomanowa (2.01.1892), [w:] Л. У к р а ї н к а, *Зібрання творів у 12 т.*, т. X, s. 125.

⁹ List do L. i M. Drahomanowów (18.08.1894), s. 250.

лицьке виховання сьому виною”¹⁰. Wszystkie te uwagi znalazły swe odzwierciedlenie w sposobie interpretacji znanego i dość popularnego obrazu Marii Magdaleny.

Na temat Marii Magdaleny Biblia nie mówi dość dużo, ale wiadomo, że była to jedna z kobiet, z których Jezus przepędził „siedmiu złych duchów” (Łk 8,2). Najprawdopodobniej była to kobieta niezamężna, prawdopodobnie wdowa, która po nawróceniu towarzyszyła Jezusowi w czasie Jego publicznej działalności, była świadkiem Jego śmierci i zmartwychwstania¹¹. Postać Marii Magdaleny jako jednej z kobiet podążających za Jezusem, obok Joanny i Zuzanny pojawia się już u Łukasza ewangelisty jeszcze w Galilei (Łk 8: 1-3). Pozostali ewangeliści wspominają o niej dopiero w odniesieniu do pobytu w Judei (Mt 27: 56; Mk 15: 40; J 19: 25). We wszystkich ewangeliach pisze się o niej jako o tej, która pierwsza przybyła do grobu, spostrzegłszy, że grób jest pusty, zawiadomiła o tym Szymona Piotra. Jej jako pierwszej ukazał się zmartwychwstały Jezus, którego pomyliła z ogrodnikiem (Mk 16,9; J 19,25; Mk 16,10).

Maria Magdalena poprzez swoje zanurzenie w grzechu i wyjście z niego stanowiła doskonały materiał na bohatera modernistycznego. Jej dwa żywoty: grzeszny, przepelniony cielesnością, erosem, oraz świat duchowej, czystej miłości, były w stanie oddać doświadczenia przełomu XIX i XX wieku. Być może to stanowi przyczynę tak dużej popularności jej przedstawięń w literaturze tego okresu (Antoni Szandlerowski, *Maria z Magdalii*, 1906; Krystyn Ostrowski, *Judasz i Magdalena, czyli rozpacz i nadzieja*, 1881).

Nowotestamentowa postać Marii Magdaleny znalazła swoje intertekstualne odbicie w twórczości Łesii Ukrainki we wspomnianym już utworze dramatycznym *Одержима*. Utwór powstał w ciągu jednej nocy z 17 na 18 stycznia 1901 roku w Mińsku. Łesia Ukrainka przebywała wówczas u przyjaciela – Serhija Merżyńskiego, którym opiekowała się podczas ciężkiej i śmiertelnej choroby. Utwór powstał na około półtora miesiąca przed śmiercią Merżyńskiego. Była to jedna z tych nocy, o których różnie napisze Łesia Ukrainka: „[...] я її в таку ніч писала, після якої, певне, буду довго жити, коли вже тоді жива осталась. І навіть писала, не перетравивши туги, але в самому її апогеї. Якби мене хто спитав, як я з того всього жива вийшла, то я б теж могла відповісти: «J'єn ai

¹⁰ List do M. Drahomanowa (28.08.1894), tamże, s. 250.

¹¹ *Encyklopedia katolicka*, t. XI, red. S. Wilk, E. Ziemann, R. Sawa, K. Głódź, J. Herbut, S. Olczak, R. Popowski, Lublin 2006, kol. 1319.

fait un drame...”¹². Ten wymowny komentarz pozwala przychylić się do teorii, zgodnie z którymi tragiczne obrazy umierającego w zapomnieniu, bliskiego sercu przyjaciela poetki odbiły się w tekście poematu dramatycznego *Одержима*. Śmierć Merżyńskiego to – według badacza Abrama Hozenpuda – jedno z najtraficzniejszych wydarzeń w życiu poetki¹³. Nie dziwi zatem fakt, że pozostawiła tak wymowny i dramatyczny ślad w twórczości pisarki ukraińskiej. Dramat osobisty poetki w pewnym sensie przysłużył się do powstania utworu dramatycznego. Sama Łesia Ukrainka – jak już wyżej wspomniano – w liście do Iwana Franki pisała: „J’en ai fait un drame...”. Wykorzystany tu obraz Mesjasza pomógł poetce podnieść swoją stratę i tragedię osobistą do wymiaru tragedii ogólnoludzkiej.

Jak już o tym była mowa, utwór *Одержима* został napisany w ciągu jednej nocy, jednak obrazy, które w nim przemówiły, krążyły w świadomości poetki dłuższy czas. Pod koniec 1900 roku powstały poezje *Я бачила, як ти хилився додолу...*, *То, може, станеться і друге диво...*, które wykorzystują te same obrazy, co napisany później poemat dramatyczny – obraz Mesjasza, Marii Magdaleny, ukrzyżowanie. Korespondencja poetki z tego okresu dostarcza wielu cennych informacji na temat stanu psychicznego, duchowego, jej przeżyć, co pozwala zrozumieć ideę poematu *Одержима*, uchwycić alegorię obrazów.

Obraz Mesjasza-Chrystusa, który wykorzystuje Łesia Ukrainka zarówno w pojedynczych poezjach, jak i w poemacie *Одержима*, pojawia się tu na skutek autorskich skojarzeń związanych z cierpieniem śmiertelnie chorego Merżyńskiego. Fatum, towarzyszące jej przecucie zbliżającej się śmierci, brak już jakiegokolwiek nadziei na cud, konieczność przyjęcia i pogodzenia się z tym, co nieuniknione, wywołały w poetce sprzeciw i uczucie nienawiści w stosunku do moralności chrześcijańskiej, głoszącej postawy pokory, miłosierdzia i przebaczenia. Wszystkie te emocje, wewnętrzne rozdarcie wykrzyczała Łesia Ukrainka ustami swojej Miriam (Marii Magdaleny).

Utwór *Одержима* składa się z 4 części. Każda z nich intertekstualnie odnosi się do wydarzeń z życia Chrystusa, chronologicznie zbliżających do Krzyża i Zmartwychwstania. Poemat otwiera scena przedstawiająca scenerię pustynną. Pokazany jest Mesjasz pogrążony w rozmyślności, samotny na pustyni. Miriam błąka się pośród kamieni nad brzegiem jeziora, wypatruje Mesjasza. Można sądzić, że ta scena odwołuje się do pobytu Jezusa na pustyni. Otwierający utwór

¹² List do Iwana Franki, [w:] У к р а ї н к а, *Зібрання творів...*, t. XII, s. 18.

¹³ А. Г о з е н п у д, *Поетичний театр*, Київ 1947, s. 41.

monolog Miriam prezentuje jej stosunek do swego nauczyciela. Akcentuje się tu osamotnienie, a przez to nieszczęście Mesjasza:

О, яка ж то кара
 Месією, що світ рятує, бути!
 Всім дати щастя і нещасним бути,
 нещасним, так, бо одиноким¹⁴.

Jest to pierwsza, zarazem jedyna część utworu dramatycznego, w której Łesia Ukrainka pozwala swojej Miriam rozmawiać ze swoim Nauczycielem. Zawarty tu dialog prezentuje znany z Biblii obraz Jezusa oraz nieznaną Świętej Księżdzie postawę kobiety, która nie poddaje się nauce Jezusowej, nie tylko nie chce przyjąć Jego słów, ale stara się przekonać do swoich racji. Warto jednak zauważyć, że intertekstualną matrycę właśnie takiej postawy Miriam–Marii Magdaleny mogą stanowić apokryfy, które знаła poetka, a w których prezentowany jest obraz Marii Magdaleny jako uczennicy i rozmówczyni Jezusa (EwTm 114), doskonale pojmującej naukę swego Nauczyciela, pozwalającej sobie na zadawanie pytań¹⁵. U Łesii Ukrainki Miriam występuje jako równoprawny rozmówca Mesjasza. Kobieta pozwala sobie wstępować w dynamiczne dysputy na argumenty po to, by bronić swoich racji – bezzasadności ofiary. W tym miejscu warto zauważyć, że ta postawa równości kobiety w relacjach z mężczyzną jest cechą charakterystyczną wszystkich innych obrazów kobiecych zaproponowanych nam przez poetkę (Kasandra, donna Anna). Wśród wartości, które hołubiła poetka i którym pozostawała wierna przez całe życie, na pierwszym miejscu znajduje się wolność, która ma postać wielowymiarową. Na pierwszym miejscu chodziło o wolność narodu, krytykę jakiegokolwiek poddaństwa i zależności. W płaszczyźnie ludzkiej chodziło o wolność i równość między ludźmi, na którą kwestia płci nie powinna mieć wpływu. Stąd też Miriam Łesii Ukrainki pozwala sobie na prowadzenie rozmowy z pozycji równy z równym. Należy podkreślić, że w zawartych tu dysputach uwaga zdecydowanie zwrócona jest w stronę obrazu Miriam. Postać Mesjasza pełni funkcję tła, kontekstu. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że poetka miała zamiar nadać tym obrazom taki sam ciężar, o czym świadczy fakt, że początkowy wariant tytułu utworu brzmiał: *Месія і одержима*¹⁶. Jednak, w trakcie prac nad poematem Łesia Ukrainka zrezygnowała z takiego tytułu i koncepcji

¹⁴ У к р а ї н к а, *Зібрання творів...*, t. III, s. 127.

¹⁵ Zob. *Encyklopedia katolicka...*, kol. 1319.

¹⁶ Zob. У к р а ї н к а, *Зібрання творів...*, t. III, s. 382.

ideowo-kompozycyjnej, umieszczając zarówno w tytule (*Одержима*), jak i w tekście poematu dramatycznego obraz Miriam (Marii Magdaleny) jako centralny w utworze.

Pozostałe trzy części utworu *Одержима* są ściśle związane z misterium męki, śmierci i zmartwychwstania. Łesia Ukrainka wykorzystuje obraz modlitwy w Ogrodzie Oliwnym, scenę pod krzyżem oraz moment po zmartwychwstaniu. Do samego końca przy swym Mesjaszu trwa Miriam. Czuwa z Nim w Ogrójcu:

Боже! знов він одинокий,
ще гірше, ніж в пустині! Сії люди
твердіші від каміння... Он отам
лежить той ученик, що – люди кажуть –
учителю з усіх їх найдорожчий,
а спить він, як і всі, – твердіше, може,
бо наймолодший... Я одна не сплю,
я вкупі з ним страждаю, тут же, поруч,
та я німа, як мур оцей, не видна,
як ся тінь, так, мов я не людина,
так, наче в мене і душі нема...¹⁷.

Bohaterka osądza uczniów Mesjasza za to, że pozostawili swego Nauczyciela, że nie czuwają razem z nim. Krytykuje ukochanego ucznia czyli Jana, który również zasnął, jak wszyscy pozostali. Tylko ona jedyna czuwa i cierpi razem ze swoim Mesjaszem. Jest niema jak cień, ale jest obecna i świadoma tego, co ma się wydarzyć. W pewien sposób ten obraz odnosi się do obrazów z życia osobistego poetki – wspomniane już chwile przy łożu umierającego Merżyńskiego, samotne i nieme noce spędzane przy chorym, kłębiące się myśli, współczucie i żal do bliskich Merżyńskiego, którzy zapomnieli o nim w chwili cierpienia¹⁸.

Miriam samotnie czuwa również pod krzyżem Mesjasza: „На Гольгофі. Ніч. Три хрести з розпятими, вже мертвими. Віддалік варта, інших людей нема, тільки Міріам сама під хрестом Месії”¹⁹ [podkr. – M.K.], a także po śmierci Jezusa. Stan osamotnienia bohaterki jest wynikiem braku oparcia na nauce chrześcijańskiej miłości. Samotność jest zatem postrzegana jako kara moralna. Dlatego też uświadamiając sobie swój udział w ukrzy-

¹⁷ Там же, s. 137.

¹⁸ Informacji tych dostarcza głównie korespondencja do Wiry Kryżaniwskiej-Tuczapskiej. Zob. list do W. Kryżaniwskiej-Tuczapskiej (29.01.1901), [w:] У к р а ї н к а, *Зібрання творів...*, t. XI, s. 209-210.

¹⁹ *Зібрання творів...*, t. III, s. 139.

żowaniu Mesjasza, Miriam podejmuje decyzję o śmierci, świadomie prowokując tłum do podniesienia na nią ręki (scena kamienowania), a wszystko po to, by dowieść swojego oddania Mesjaszowi.

Reasumując, warto zaznaczyć, że Łesia Ukrainka wykorzystuje w utworze pojedyncze interteksty ewangeliczne – obrazy z życia Jezusa, czyniąc je tłem dla prezentacji własnej – jak to określił M. Zerow – „життьової філософії”²⁰, a dalej twierdził, że „ніяк і ніколи не могла помиритися з основами християнського світогляду”²¹. „Одержима духом”²² Miriam nie może przyjąć nauki Jezusa: „nadstawiania drugiego policzka”, a jeszcze bardziej przebaczenia nie tyle przyjacielom, ile przede wszystkim wrogom. Przyczyna tego tkwi w buntowniczej, można zaryzykować stwierdzenie – prometejskiej naturze Miriam, która nie potrafi przyjąć nakazu „kochaj bliźniego”. Miriam kocha swego Nauczyciela, gotowa jest oddać własne życie, potępia jednak ludzkie słabości tych, których On wybrał na swoich uczniów, potępia tych, którzy pozwolili Go ukrzyżować, a po Jego śmierci i zmartwychwstaniu są na tyle zastraszeni, że boją się głośno o Nim wspominać. Wreszcie oddaje swoje życie przez ukamienowanie.

Miriam Łesi Ukrainki to postać opętana swoją „egoistyczną” miłością do Mesjasza, miłością, która ma cechy raczej ziemskie niż boskie, przy czym nie chodzi tu o cielesność i erotyzm. Ta Miriam, jeżeli nawet interpretować ją przez pryzmat biblijnej nierządnicy, jest postacią typową dla manieri pisarskiej poetki ukraińskiej – kobietą „nieposiadającą ciała”. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na osobiste stosunki Łesi Ukrainki z Merzyńskim. Uczucia, którymi darzyła przyjaciela, były na tyle silne, że popchnęły ją do Mińska, do łóża chorego, jednocześnie były na tyle platoniczne, że nie było tam mowy o jakiegokolwiek cielesności. Takie obrazy pojawiają się w liryce poetki tego okresu.

Се нічого, що ти не обіймав мене ніколи, се нічого, що між нами не було і спогаду про поцілунки, о, я піду до тебе з найщільніших обіймів, від найсолодших поцілунків! Тільки з тобою я не сама, тільки з тобою я не на чужині. Тільки ти вмієш рятувати мене від самої себе.

*Твої листи завжди пахнуть зов'ялими трояндами...*²³

²⁰ З е р о в, *Леся Українка...*, s. 180.

²¹ Там же, s. 180.

²² У к р а ї н к а, *Зібрання творів...*, t. III, s. 126.

²³ Там же, t. I, s. 257.

Miriam należy do grona typowych bohaterów neoromantycznych. To silna osobistość („nadcześnik”) zaprezentowana w swojej „walce” z otaczającym, w jej przekonaniu, złem i niesprawiedliwością. Indywidualizm bohatera modernistycznego jest w tym wypadku realizowany w bezkompromisowości i maksymalizmie Miriam. Bohaterka wierząca w pewne wartości i prawdy nie potrafi skłonić swego „karku” pod jarzmo nieograniczonego miłosierdzia i miłości do bliźnich, które prezentuje Mesjasz. Pojawia się w tym kontekście polemika z krzyżem i jego zasadnością, co koreluje z modernistycznym krytycyzmem i sceptycyzmem wobec „zbawienia przez krzyż”. Miriam traktuje krzyż – poświęcenie Mesjasza – jako daremny, ponieważ ci, za których się poświęcił, nie są tego warci. Bohaterka kwestionuje sam fakt zbawienia przez krzyż:

А я не вірю,
щоб він воскрес, бо ви того не варті!²⁴

Podsumowując, trudno określić jednoznacznie intertekstualną matrycę dla obrazu Miriam, tym bardziej, że to biblijne imię pochodzenia hebrajskiego nosiły przynajmniej trzy kobiety w Nowym Testamencie – trzy Marie. Miriam to przecież odpowiednik imienia Maria, które *nota bene* pochodzi od imienia Miriam. W języku polskim, podobnie jak w ukraińskim utrwalił się wariant imienia Maria, głównie ze względu na brak tak charakterystycznej końcówki -a (imiona żeńskie) w wariancie Miriam. Warto zatem zastanowić się, dlaczego Łesia Ukrainka nazywa swoją Marię – Miriam. Może wykorzystany obraz posiada jedynie utożsamiane z biblijnym kontekstem imię? Te pytania rodzi fakt, że żaden z obrazów biblijnych Marii nie odpowiada obrazowi skonstruowanemu przez Łesię Ukrainkę. Poetka w monologu Miriam zdradza jedynie, że jej bohaterka podąża za Mesjaszem od czasów nauczania w Galilei, czyli od samego początku:

Яка була юрба
за ним, як він ходив по Галілеї.
І кожний встиг торкнути хоч одержу,
хоч край плаща Месії, тільки я
торкнути не посміла, бо нічого
просить не мала в нього: ні здоров'я,
ні страви на безхліб'ї. Я не знаю,
чого я йшла з юрбою...²⁵

²⁴ Тамże, t. III, s. 142.

²⁵ Тамże, s. 127.

Wskazywałyoby to na postać, którą wspomina Łukasz ewangelista (Łk 8, 1-3) jako jedną z kobiet podążających za Jezusem obok Joanny i Zuzanny. Jednak bliższe przyjrzenie się tej postaci pozwala stwierdzić, że obraz zaproponowany przez Łesię Ukrainkę daleki jest od biblijnego intertekstu. Jest to kolejny dowód na to, że poetka ukraińska twórczo wykorzystywała znane obrazy czy narratywny, które poddawała swojej autorskiej interpretacji, czyniąc z nich tło dla rozważań o charakterze uniwersalnym i ogólnoludzkim.

BIBLIOGRAFIA

- Encyklopedia katolicka*, t. XI, red. S. Wilk, E. Ziemann, R. Sawa, K. Głódź, J. Herbuta, S. Olczak, R. Popowski, Lublin 2006.
- Jędrusiak J., *Motyw Judasza w dramacie Młodej Polski*, [w:] *Dramat biblijny Młodej Polski*, red. S. Kruk, Wrocław 1992, s. 193-240.
- Kaczmarek W., *Złamane pieczęcie księgi. Inspiracje biblijne w dramaturgii Młodej Polski*, Lublin 1999.
- Kubiak Z., *Poezja Biblii*, „Znak” 1960, nr 68-69, s. 182-190.
- Montusiewicz R., *Biblia w „ogrodzie mistycznym”. Uwagi o poezji Kaspra Twardowskiego*, [w:] *Biblia a literatura*, red. S. Sawicki, J. Gotfryd, Lublin 1986, s. 189-206.
- Ossowski J., *Romantyczna lektura Biblii. „Książę Marek” J. Słowackiego i „Trzy myśli” Z. Krasińskiego – dwa sposoby odczytania Biblii (Na tle wybranych problemów epoki)*, [w:] *Biblia a literatura*, s. 283-307.
- Sawicki S., *Biblia a literatura. Wprowadzenie do obrad*, [w:] *Biblia a literatura*, s. 6-10.
- Гозенпуд А., *Поетичний театр. (Драматичні твори Лесі Українки)*, Київ 1947.
- Зеров М., *Леся Українка. Критично-біографічний нарис*, [w:] *Українське письменство*, red. М. Сулима, Київ 2003.
- Українка Л., *Зібрання творів у 12 т.*, Київ 1975-1979.

БІБЛІЙНИЙ ОБРАЗ МАРІЇ МАГДАЛИНИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ПОЕТЕСИ ЗЛАМУ XIX І XX СТ. ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Резюме

Авторка статті презентує образ Міріам – героїні драматичної поеми *Одержима* авторства української поетеси зламу XIX і XX ст. Лесі Українки. Інтерпретація образу здійснюється за допомогою теорії інтертекстуальності, завдяки якій можна показати інші рівні значень і зв'язків, з якими пов'язаний образ.

THE BIBLICAL IMAGE OF MARY MAGDALENE
IN THE INTERPRETATION OF LESYA UKRAINKA,
A UKRAINIAN POET OF THE TURN OF THE 20TH CENTURY

Summary

The Biblical image of Mary Magdalene in the interpretation of Lesya Ukrainka, a Ukrainian poet of the turn of the 20th century

The author of this article presents the image of Miriam - the protagonist of the poetic drama entitled *Oderżyma* [A Woman Possessed] by Lesya Ukrainka, a well-known Ukrainian poet composing at the turn of the 20th century. The interpretation of the poetic image rests on the theory of intertextuality, which allows the author to exhibit and expound all the levels of senses and references that the image relates to.

Słowa kluczowe: obraz Marii Magdaleny, Biblia, intertekstualność, modernistyczna interpretacja.

Ключові слова: образ Марії Магдалини, Біблія, інтертекстуальність, модерністична інтерпретація.

Key words: image of Maria Magdalene, the Bible, intertextuality, modernist interpretation.